

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۱۸/۱۲/۲۸

استاد شاه محمود محمود

واخان سرزمین کنار گذاشته شده (بخش دوم)

۲ - مبارزه پُرمشقت برای زندگی کردن

واخان شاخه اداری بدخشان بوده که توسط «میرها» اداره میشد. واخان در مجموع به چهار محل جداگانه تقسیم شده بود که هر کدام آن تحت اداره یک اقسقال قرار داشت یعنی سدی سرحد، سدی سپنج، سدی خاندوت [خندوت] و سدی اشتراغ.

از سال ۱۸۸۳ م به بعد واخان توسط « حکیم » افغان تحت اداره حکمران بدخشان اداره میگردد. اقسقال ها در حقیقت نایب سختگیر و مستقل واخان بوده است. واخان در سال ۱۸۸۳ م دارای نفوس حدود ۶۰۰۰ نفر در ۳۰۰ خانه زندگی داشتند. فامیل ها شامل ۱۲ تا ۵۰ نفر در یک قریه زندگی می نمودند. مثلاً در سدی سرحد ۱۲۲ خانه، سدی خاندوت ۸۷ خانه، سدی پنج یا سپنج ۶۵ خانه و سدی اشتراغ ۶۰ خانه.

این دره دور و دراز که به شکل کریدور یا انگشت شست افغانستان را تشکیل داده دارای هفت منزل میباشد. **منزل اول - ورک:** از اشکاشم تخمین ۲۷ کیلومتر مسافه دارد. عرض دره واخل ۳ کیلومتر میباشد دریای امو از کنار آن گذشته هوای آن شدیداً سرد میباشد اراضی آن غله خیز است. **منزل دوم - اورگند:** در این جا جو و گندم و باقلی نشو نما می کند و راه ها با فراز و نشیب همراه است و صعب العبور میباشد.

منزل سوم - خندود: این جا ریگستانی بوده و راه های آن نامطمین است. **منزل چهارم - قلعه پنجه:** راه آن ریگزار است درختان سیاه کوهی دارد و یک جهیل کوچک آب نیز دارد که مرغ آبی و دیگر طیور در این جهیل وجود دارد.

خوراک مردم در قلعه پنجه: جو، گندم، مشنگ و باقلی است و مردم بی بضاعت دارد. نوعی درختی به نام طوس و بید معمولی در این جا زیاد است و در قسمت پنجه؛ دریای آمو در تنگنای عمیق معلوم میگردد و مثل یک جویبار به نظر میخورد.

منزل پنجم - بابا تنگی: بعد از طی مسافت ۴۲ کیلومتر بابا تنگی می آید. مردم این جا عموماً مالدار میباشد. **منزل ششم - ترس و شلک:** در ۴ کیلومتری بابا تنگی واقع است.

د پانو شمیره: له ۱ تر ۳

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی دلیکنیزی بنی پازوالی د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو مخکی په خیر و لولی

منزل هفتم - سرحد: که آنرا سرد هم میگویند و از ترس ۱۲ کیلومتر دورتر واقع است. زمین آن وسعت دارد و زراعت آن اطمینان بخش است. به طرف شرق سرحد چند چمن شاداب و سرسبز و چراگاه حیوانات میباشد و بروغیل هم در همین جا موقعیت دارد و یک ماموریت گمرک دارد. در این هفت دره در بیشتر از ۶۲ قصبه و قریه وجود داشت.

۳ - وضع اجتماعی مردم واخان

چند نفر به عنوان عايله در یک خانه زندگی می کنند و آنرا «بلخان» می گویند. روح آرامش و اتفاق مردم واخان سبب شده است تا برادر و پسران کاکا و ماما و عمه در یک خانه به سر برند. مردم واخان از پشم حیوانات جامه می بافند. از پوست گاو و آهو، چموس می سازند زن و مرد شان کار می کنند. زنهای واخانی عوض چادر، کلاه یا طاقین به سر می کنند و موهای شان بافتگی است و در پشت سر می اندازند. مرد و زن لباسی از کرباس می پوشیدند شب ها تمام اعضای خانواده زیر یک پلاس برهنه می خواباند اگر لحاف نیابند با لباس خود خواب می شوند. خوراک این مردم آش و باقلی است. چراغ تیلی و الیکین بسیار کم است و چوب را در روغن کنج و غیره می مالند و می افروزند. (۴).

مردم به طور کلی بسیار خوش تیپ هستند. چهره آنها بسیار در معرض آفتاب و باد قرار داشته و به طور طبیعی یک نژاد جداگانه را تشکیل داده و اکثریت شان چشمان آبی دارند.

آنها دستمال گردن از پشم داشته با پوستی از پوست گوسفند نابالغ بدن خویش را می پوشانند. مردان شان دستار یا لنگی به سر می زنند اما تعداد بیشترشان کلاه مناسب به سر دارند. زنان طاقین از کرباس دوخته بر سر می نمایند و چموس در پا به کسب و پیشه دهقانی و هیزم کشی مصروف میباشند. همچنان زنان لباس های پشمالوی بلند و سفید دارند و کسانی که می توانند آن را تهیه کنند، یک پارچه ای از پارچه های پنبه ای را روی سر قرار می دهند.

مرد و زن واخان لباس از کرباس دارند چکمن و برزو و پوستین هم می پوشند چنانچه پوست را دباغت داده پوستین و پوستینچه از آن ساخته، رنگ ناداده استعمال می کنند و اشخاص مستعد آن را رویه یی از کرباس رنگه یا چیت می دهند.

دستمالهای ساخته شده از ابریشم به نام لب ی آب (lab-i-ab) از کرم پيله که در ساحل اکسوس یا آمو پرورش می یابند به سر می کنند. قابل یادآوری است که این نوع کرتی یا بالاپوش و پطلون های تزئینی به عنوان هدیه برای آمرین در نظر گرفته شده است.

کوهنوردان پارچه های درشت تر استفاده مینمایند. داشتن گله های وحشی ثروت مردم را تشکیل می دهند در زمستان ها مردان و زنان از پوست گوسفند لباس آماده میکنند زنان پشم را پاک و می ریسند و به شکل سردوز در آورده و مردان از آنها شال می بافند. بعضاً از پشم واخان شال های پرهزینه کشمیرتهیه میشود. (۵)

محصولات اصلی در واخان عبارتند از خود، لوبیا، ارزن و جو. گندم نیز افزایش یافته است، اما تنها به میزان بسیار محدود و تنها در زیر قلعه پنجه. در ماه ثور گندم بذر نموده و در ماه سنبله محصول برداشت میشود. خانه ها شبیه خانه های بدخشان میباشد، مگر اینکه به جای داش ها یا تنور، اجاق های بزرگ ساخت روسیه که گرما را به تمام خانه تقسیم میکند استفاده مینمایند.

ساکنان واخان به چهار قبیله تقسیم می شوند، یعنی خیبر - کیتار، بیگ - کیتار، حسن - کیتار و میریحی - کیتار. ثروت قبیله ها همان گله ها و رمه های بز و گاو و آهو است که در واقع، به لطف مراتع عالی واخان، ثروت اصلی مردم در آن نهفته است. مقدار قابل توجهی از پشم صادر می شود. معامله گران از یارکند، پنبه و ابریشم را به دست می آورند. برنج، نمک و پارچه پنبه از بدخشان وارد می شود. کچالو خشک شده از وردیج به جای شکر استفاده می شود. هیچ بازار کار در واخان و هیچ راه حل مثابه به یک شهر وجود ندارد.

چلم و نصور اکثراً استفاده میشوند اما در طول چندین دهه زنان و مردان واخان به تریاک و غمزه کشی نیز عادت کرده اند.

در نزدیکی پاتور گفته شده است که معدن نقره وجود دارد. مردم به طور کلی به عنوان غله ها طبقه بندی می شوند، و زبان آنها وکی یا وخی شناخته می شود؛ اما به زبان فارسی - دری نیز به طور کلی صحبت می کنند. آب و هوا بدون شک بسیار شدید سرد است. نیمی از سال برف و باد آبی که به نام باد واخان (Bad-i Wakhan) شناخته می شود بیش از حد سرد و تند است.

۴ - قلعه پنجه

قلعه پنجه در ارتفاع ۹۱۵۰ فوت معادل ۲۷۸۹ متر بین خطوط ۳۷ درجه و صفر دقیقه عرض البلد شمالی و ۷۲ درجه و ۳۴ دقیقه طول البلد شرقی مرکز اداری واخان واقع در سمت چپ دریای پنج، به فاصله کوتاهی از محل اتصال دو شاخه اصلی آن موقعیت دارد.

این قلعه حدود ۶۳ میلی شرق اشکاشم و ۵۱ میلی غرب سرحد قرار دارد. قلعه پنج بر روی پنج تپه؛ از سنگ هایی با گلدسته سنگی اعمار گردیده بود. و شامل اقامت حکیم واخان و بیشتر پیروان آن بود. دره قلعه پنجه حدود دو میل عرض دارد و آبیاری بخش عمده ای زمین آنجا را مثمر ساخته است. علوفه و هیزم فراوان است.

رودخانه در امتداد سمت شمال دره جریان دارد و در ماه های ماه حمل و جوزا قابل استفاده است. آب و هوا آن شدیداً سرد است در وسط ماه ثور چمن ها رو به جوانه زدن مینماید و اراضی برای کشت و زرع آماده میگردد.

نام پنجه از عدد پنج فارسی - دری گرفته شده است که معمولاً شاخه های دریای آمو پنج دریاچه میباشد. (۶)